

Streszczenie

Organizacyjno-ekonomiczne skutki zróżnicowania powiązań gospodarstw rolniczych z otoczeniem

W pracy została podjęta próba kwantyfikacji powiązań gospodarstw rolniczych z otoczeniem oraz ocena skutków ich zróżnicowania. W części teoretycznej opracowania zaprezentowano ewolucję związków gospodarstw rolniczych z otoczeniem oraz zmiany zachodzące na przestrzeni wieków w samych jednostkach produkcji rolniczej - od gospodarki naturalnej do towarowej. Zaprezentowano organizację, osiągnięte wyniki produkcyjne, ekonomiczne oraz efektywność gospodarowania w zależności od powiązań gospodarstw z otoczeniem. Źródłem danych do badań były gospodarstwa prowadzące rachunkowość na potrzeby FADN w latach 2004-2007 w regionie Mazowsze i Podlasie. Zebrano w nich przy pomocy kwestionariusza wywiadu informacje dotyczące powiązań gospodarstw z otoczeniem. Podjęto również próbę rozpoznania czynników i cech, które te powiązania warunkują. W badaniach i analizach zastosowano podejście systemowe, wyodrębniając czynniki „wchodzące” do systemu (gospodarstwa) czyli elementy „wejściowe” oraz opuszczające system – elementy „wyjściowe”. Na tej podstawie podjęto próbę konstrukcji wskaźnika, za pomocą którego, jedną liczbą można wyrazić siłę związku między gospodarstwem a otoczeniem. Pozwoliło to ustalić zależności między powiązaniem gospodarstw z otoczeniem a ich wielkością ekonomiczną (ESU), powierzchnią użytków rolnych, typem rolniczym, wykształceniem kierowników gospodarstw. Uwzględniono uwarunkowania przestrzenne oraz ich oddziaływanie na związki gospodarstw z otoczeniem. Stwierdzono, iż stosowane dotychczas miary powiązań sprowadzały się głównie do ich oceny za pomocą produkcji towarowej i towarowości produkcji (powiązania rynkowe).

W przeprowadzonych badaniach wykazano, iż istniało znaczne zróżnicowanie gospodarstw pod względem ocenianych cech w zależności od wielkości wskaźnika powiązań. Dotyczyło to m.in. intensywności organizacji produkcji, wielkości ekonomicznej, osiągniętych dochodów rolniczych, efektywności gospodarowania (produktywności ziemi, wydajności pracy i efektywności kapitału), a także specyfika regionalna. Uzyskane na podstawie przeprowadzonych badań wyniki pozwoliły na stwierdzenie, iż silniejsze związki z wynikami ekonomicznymi występowały w przypadku powiązań „wejścia” aniżeli „wyjścia” z gospodarstwa. Badania potwierdziły, iż większe powiązania z otoczeniem występowały w gospodarstwach wyspecjalizowanych. Najmniejszą aktywność w zakresie kontaktów z otoczeniem wykazywały natomiast gospodarstwa prowadzące zróżnicowaną produkcję. Jak

wykazano w badaniach większą otwartość na kontakty z otoczeniem przejawiali rolnicy lepiej wykształceni. Widocznym też było, iż rolnicy posiadający wykształcenie rolnicze umieli wykorzystać zmiany sytuacji w ich otoczeniu. Wśród elementów otoczenia zwrócono uwagę na znaczenie instytucji wspomagających działalność producentów rolnych.

Organizational and economic effects of differentiation of relations between agricultural farms and their environment

The paper attempts to quantify the relations of agricultural farms with the surrounding environment and to evaluate the effects of their differentiation. Evolution in the relations of agricultural farms with the surrounding environment and changes which have occurred over the centuries in the very units of agricultural production – from natural to commodity based farming – are discussed in the theoretical part of the paper. It presents the organisation, achieved production and economic results as well as management efficiency depending on the relations of agricultural farms with their surroundings. The source of survey data were farms conducting the accountancy for FADN purposes in years 2004-2007 in the regions of Mazowsze and Podlasie. Using the interview questionnaire, information on the relations of farms with the surrounding environment was collected. Moreover, an attempt to identify the factors and characteristics which constitute the conditions of those relations was undertaken. A system approach was applied in the research and analyses, distinguishing factors “entering” the system (farm), i.e. „input” elements, and elements coming out from the system – „output” elements. The above constituted basis for an attempt to construct an indicator which could express with a single number the strength of relation between a farm and its surrounding environment. That, in turn, enabled determination of dependencies between the relations of farms and their surroundings and their economic size (ESU), area of arable land, agricultural type and education of farm managers. Spatial considerations and their impact onto the relations of farms with their surroundings were also taken into account. It was determined that the measures of relation applied so far came down to evaluation from the perspective of commercial farming and marketability of production (market relations).

Conducted research demonstrated significant differentiation of farms in terms of evaluated characteristics depending on the relation indicator size. Among others, it was related to intensity of production organisation, economic size, agricultural income achieved, efficiency of farm management (soil productivity, labour output and capital efficiency), as well as specific features of particular regions. Results obtained from the research allowed drawing a

conclusion that stronger relations with economic results occurred in case of farms' "input" relations than their "output" relations. The research confirmed that greater connections with the surrounding environment occurred in the case of specialised farms. On the other hand, lowest activity in terms of contacts with the surrounding environment was recorded among farms conducting diversified production. The study demonstrated greater openness to contacts with the surrounding environment in case of farmers with better education. It was also visible that farmers with agricultural education were able to take advantage of changes in their surroundings. Among elements of the surrounding environment, attention was drawn to the importance of institutions supporting the activity of agricultural producers.